

Tértések a könyvtárakban. Kölcsönhatások a díjak és a szolgáltatások között.

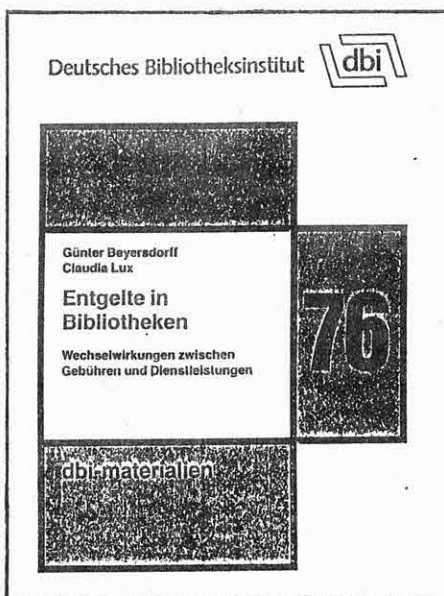
A könyvtári szolgáltatások térítési díjának kérdése felettébb izgalmas téma, melyről szerteágazó viták folynak különböző indokokkal és egymásnak ellentmondó érvekkel. A vitákban az oktatás- és kultúrpolitikai célok, a gazdasági-pénzügyi megfontolások éppúgy szerepet játszanak, mint az új technikák könyvtári honosításával kapcsolatos következmények mérlegelése. A téma meglehetősen összetett, ám ez a térítési díjak bevezetésével vagy emelésével kapcsolatos döntések megalapozásában gyakorta nem jut érvényre: az adott döntési helyzetben nagyfokú leegyszersűítés érvényesül. A viták szilárd elméleti fogódzók híján – többnyire nyitottak maradnak. Ez a dbi-Materialien sorozat keretében készült tanulmánykötet új szempontokat kíván adni a vitához. A kérdés komplexitását a különböző érvelési módok következetes szétválasztásával kívánja megoldani, miközben egyetlen érvrendszer vizsgálatára helyezi a hangsúlyt.

A tanulmány az NSZK központi szolgáltatásainak rendszeréből három modell értékűnek tekintett területet emel ki, s azt vizsgálja, hogy a térítési díjak emelése milyen következményekkel jár a rendszer egészének működésére. Nem foglalkozik viszont a térítési díjak hatásaival az állami és magánszektorban, s azzal sem, hogy az egyes országok között milyen nehézségekkel jár a dokumentum- és információforgalom térítési díjainak kölcsönös emelése.

A vizsgálat célja

A könyvtárak feladatai

A könyvtárhasználó célja, hogy a könyvtári rendszer által nyújtott szolgáltatások révén kielégthesse a dokumentumok és információ iránti igényét. A könyvtár feladata pedig, hogy teljesítőképességének javításával, az információfeldolgozás hatékonyságának növelésével éppúgy, mint a könyvtári munka átfogó korszerűsítésével

BEYERSDORFF, Günter - LUX, Claudia
 Entgelte in Bibliotheken : Wechselwirkungen
 zwischen Gebühren und Dienstleistungen / Günter
 Beyersdorff, Claudia Lux ; unter Mitarb. von Andreas
 Anderhub [et. al.] ; [Hrsg.] Deutsches
 Bibliotheksinstitut. - Berlin/ [W]. : DBI, 1988. - 60 p. ;
 21 cm. - (dbi-Materialien ; 76)

minél magasabb fokon szolgálja a használók igényeinek kielégítését.

Az információk iránti igények folyamatosan növekednek, amit a következő tények is igazolnak: folyamatosan növekszik a könyv- és folyóiratkiadás mennyisége, ennél is nagyobb ütemben nő az elektronikus úton terjesztett publikációk száma (adatbankok, optikai tárolók) s ez a képzett információközvetítő szakemberek iránti kereslet fokozódásával jár; megnöttek az oktatás, kutatás és más területek mennyiségi és minőségi elvárásai, változtak a továbbképzés igényei, valamint a kultúrával és a szabadidővel kapcsolatos igények.

A dokumentumok rendelkezésre bocsátásának rendszere

Egyetlen könyvtár sincs abban a helyzetben, hogy egymaga megfeleljen e követelmények mindegyikének. Csak egy funkcionális, regionális és szakterületi alapon szervezett, egymáshoz illeszkedő elemek alkotta rendszer felelhet meg a sokszínű elvárásoknak. Az NSZK országos könyvtári rendszerének leírása 1973-ban látott napvilágot. Ez a dokumentum az általános társadalmi és politikai érdekekből indult ki, s azt deklarálta, hogy a könyvtárhasználat (a szellemi kommunikáció és a teljes szövegek rendelkezésre bocsátása) térítésmentes kell legyen.

1. tétel: A könyvtári rendszer szerves része a közoktatás, szakképzés, felsőfokú képzés és a továbbképzés általános rendszerének; szolgáltatásainak jelentős részét térítésmentesen kell a használók rendelkezésére bocsátania.
2. tétel: A könyvtári szolgáltatásokat a különböző típusú fenntartók együttműködésével (szövetség, tartomány, község, független fenntartók) alakítják ki.

A térítésmentesség elve

Általános elv a könyvtárügyben, hogy a szolgáltatásokat térítésmentesen kell biztosítani a használók számára és a szolgáltatások intézmények közötti cseréje során a költségeket nem számítják fel. Az utóbbi időszak veszélyes fejleménye a térítésmentesség elvének megsértése eseti döntésekkel, anélkül, hogy a döntéshozók végiggondolták volna tettük következményeit. További problémát jelent, ha a térítési díjakat a költségvetési hiányok hatására vezetik be. Ezzel fiskális problémák települnek az oktatási és könyvtárpolitikai elvekre, miközben a különböző célkitűzések közötti konfliktusok feltáratlanok maradnak, s megvitatásukra sem kerül sor.

A szövetségi kormányzat állásfoglalása szintén a térítésmentesség elvét képviseli, hivatkozva a könyvtárak és szolgáltatásaik közpénzekből való finanszírozására. A szakmai információs

program szerint kizárólag azokért a szolgáltatásokért lehet térítési díjat kérni, amelyeknél a gyorsabb és "személyre szóló" információszolgáltatás az ingyen nyújtott alapszolgáltatásokat meghaladva különleges ráfordításokat igényel.

A nyugat-berlini költségvetési rendszerben a DBI (Deutsches Bibliotheksinstitut) részben vagy egészben kiegészíti azokat a költségeket, amelyek a könyvtári szolgáltatások előállításához szükségesek. A térítések kiszámításához a DBI-nek meg kell állapítania az egyes szolgáltatások előállításához szükséges költségeket.

Példák a térítési díjak bevezetésére:

- 1986 végén a települések 20%-ában vezetnek be térítési díjakat a médiák kölcsönzésénél. A díjak mértéke és bevezetésük módja jelentős eltéréseket mutatott, közös vonásuk azonban, hogy minden esetben korábban "ingyenes" szolgáltatást tettek térítésessé;
- Egyes tartományokban szerény mértékű térítésszám-emelést vezettek be a költségvetési hiányok pótlására. Az intézkedés célja részben az is volt, hogy valamelyest csökkentse a könyvtárközi kölcsönzés volumenét;
- A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzéseknél akkor kell térítési díjat fizetni, ha a megrendelés a nem Németországban megjelent irodalomra vonatkozik;
- A közvetlen használói megrendelések esetén az emelés mértéke az ügyintézés módjától (pl. sürgősség) függ;
- Az információpolitika nyilvánosan meghirdetett célja az NSZK-ban, hogy a kínálatot kis számú, ám ütőképes intézményben koncentrálja. Ezen intézmények termékeinek az információs piacon kell megmérniük, ezért – a részleges állami támogatás ellenére – általánosan térítéskötelezettek;
- A könyvtárak által relatíve nagy ráfordítással előállított bibliográfiai adatbázisok a magán-szektor számára hoznak gazdasági hasznot. Ezt a felhasználási módot természetesen térítésessé kell tenni;
- A könyvtári állományok fejlesztése a könyvtáraktól egyre nagyobb anyagi áldozatot követel. A vásárlást követően jelenleg korlátozás nélkül és térítésmentesen adják használatba a dokumentumokat. Az új médiák, (adatbázisok, számítógépes központi katalógusok stb.) megjelenésével a helyzet alapvetően megváltozott. A könyvtárak nem a mé-

diák tulajdonlását szerzik meg többé, hanem olyan használati szabályokat dolgoznak ki, amelyek a médiák igénybevételére térítési díjat állapítanak meg;

- Végül mind a könyvtárak, mind a könyvtár-fenntartók megvizsgálják, melyek azok a tartományi és országos szintű szolgáltatások, amelyek – privát intézmények kivételével – anyagi hasznot hajtanak. Az igénybevételnek ezt a formáját is térítésessé teszik.

Általában igaz, hogy a térítésmentesség elve azokban a könyvtárakban érvényesül, amelyekben hagyományos szolgáltatásokat nyújtanak, ahol viszont – a költségvetés jóvoltából – új, a használók érdekeit jobban segítő szolgáltatásokat alakítottak ki, lépten-nyomon felizzik a vita a térítési díjak körül (videokazetták kölcsönzése, tudományos könyvtárak információs szolgáltatásai stb.).

A térítési díjak bevezetésének nem kívánt következményei

Bár viták bontakoznak ki a térítések bevezetéséről és hatásáról, nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a dokumentumok rendelkezésre bocsátása az országos könyvtári rendszer alapja.

3. tétel: *Az egyes intézkedéseknek az általános rendszer működését kell szolgálniok, különben hatásuk sem tervezett, sem kívánatos nem lesz.*

Az országos dokumentumszolgáltató rendszer nem statikus, hanem dinamikus. A könyvtárak és a könyvtári intézmények, valamint a könyvtárak és a használók kapcsolata sokirányú, viszont a kölcsönhatásoknak csak egy igen keskeny sávja szolgálja az egész rendszer teljesítő-képességének növelését. A regionális és országos rendszer működése során a tagkönyvtárak adatokat továbbítanak a központi könyvtárba, ahol használható adatbázisokat szerveznek belőlük. E tranzakció során mind a szállító könyvtárakban, mind a központban költségek merülnek fel. Az adatbázist használó könyvtárak tudomásul veszik a központ térítés-emeléseit, bár e rendszerben a fenntartónak kellene pótlólag finanszíroznia mind az input (szállító könyvtárak), mind az output (használók) költségeket. A térítési díjak

és a szolgáltatások kölcsönhatásának vizsgálata során a tanulmány a következő területekre koncentrált:

- ▶ a központi szolgáltatásokat megalapozó adatcsere és adathasználat,
- ▶ a könyvtárközi kölcsönzés, (ide értve az online megrendelések új formáit),
- ▶ a könyvtárak információközvetítő tevékenysége.

A térítési díjak emelésével kapcsolatos adalékok és viták

Az NSZK könyvtárügye nem központosított: a közművelődési könyvtárak fenntartása az adott települések feladata, ők felelősek a helyi rendszerek fejlesztéséért is. Az egyetemi könyvtárakat az egyes tartományok finanszírozzák, de könyvtárpolitikai kérdésekben önállóak. Azok a szakkönyvtárak és központi könyvtárak, amelyek fontos szerepet játszanak az országos dokumentum- és információellátás rendszerében, finanszírozás tekintetében kevert típust alkotnak: költségvetésüket részben a tartományok és a szövetség, részben magáncégek és intézmények biztosítják. A *"Bibliotheksplan '73"* határozza meg az egyes könyvtárak helyét a könyvtári rendszerben, kijelölve a funkcionális függőségi viszonyokat helyi, regionális és országos szinten. A szerepmegosztásnak ez a foka nagymértékű együttműködést követel a résztvevőktől.

A decentralizált rendszer fokozottan igényli a könyvtárközi kölcsönzés hatékony irányítását. Ennek jegyében jelölték ki az NSZK két regionális központját, amelyek illetékességi területükön a géppel olvasható adatok szolgáltatásáért felelősek. Ezen túlmenően elkészült a DBI-ben a szövetségi online katalógus, amely a régiók adatait tartalmazza, részint a könyvtárközi kölcsönzést szolgáló, részint a retrospektív katalogizálást elősegítendő. A központi folyóiratkatalógus feltárja a tudományos könyvtárak folyóiratanyagának legnagyobb részét.

Az országos együttműködés pillérei a DBI-ben, a DB-ben és a regionális könyvtárakban működtetett központi szolgáltatások, amelyek a szövetség és a tartományok anyagi támogatását egyaránt élvezik. Ehhez járul a DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft – Német Kutatási

Egyesület) támogatása, amely az országos rendszer egészének működését szolgálja.

A kölcsönösség és az önkéntes együttműködés elve a finanszírozás rendszeréből következik. Minden könyvtár, amely energiáit az országos és regionális szolgáltatások működtetése érdekében mozgósítja, elvárja, hogy lehetőségei szerint a többi, érintett könyvtár is ezt tegye.

4. tétel: *A könyvtári szolgáltatások rendszere, ezen belül a dokumentumok rendelkezésre bocsátása a kölcsönösség és az önkéntesség elvén nyugszik, ahol a résztvevők szolgáltatásaikért nem szárnak fel térítési díjat.*

A fenti követelmények a térítési díjak emelése ellen hatnak; a díjemelések kialakulásának okai nem a könyvtári rendszeren belül keresendők. A hetvenes évek kezdetétől a költségvetés folyamatosan jelentős összegeket investált a kulturális intézmények fejlesztésébe. Ez a folyamat a nyolcvanas évektől lefékeződött, sőt visszajára fordult; a szövetségi kormányzat inkább a magánszektor térhódítását preferálta az állami terület rovására. Pénzügyi síkon ez a politikai szándék érvényesült a könyvtári szolgáltatások térítési díjainak emeléseként. A díjak emelése mellett szóló pénzügyi-gazdasági érvek:

- ▶ ahol a magánszektor a könyvtári szolgáltatásokat hatékonyabban képes előállítani, mint a közintézmények, az államnak csak az alapvető fenntartási feladatokat kell finanszíroznia;
- ▶ a közművelődési könyvtárak kiegészítő szolgáltatásait csak abban az esetben veszi át más intézmény, ha azokat gyorsabban állítja elő, vagy általuk újabb bevételekhez jut;
- ▶ a térítési díjakból a gyorsabb és "komfortosabb" szolgáltatások kialakítását lehet finanszírozni;
- ▶ a térítésmentes szolgáltatás nem képvisel értéket a használó szemében. A térítési díj értékbecslést és választékot nyújt az alternatív kínálati lehetőségek között.

A pénzügyi érvekből további vizsgálati szempontok adódnak, pl. a térítési díjak és az alap-szolgáltatás feletti szolgáltatások kialakításának a kapcsolata; a térítési díjak és a bevételek közötti összefüggés; a térítési díj, mint a kereslet és kínálat szabályozásának az eszköze.

A fentiek alapján a vizsgálat a következő kérdésekre kíván választ adni:

- ▶ Fokozható-e a könyvtárak teljesítőképessége a térítési díjakból származó bevételekből vásárolt korszerű technikai eszközök által?
- ▶ Elegendők-e a térítési díjként megjelenő pótlólagos bevételek a könyvtárakban ahhoz, hogy a fenntartás, működtetés gazdaságosabb legyen?
- ▶ A térítési díj megfelelő szabályozó eszközként működhet-e a könyvtárak számára?

Kutatási terület, problémafelvetés

A kutatás az alábbi szolgáltatások elemzésére irányult: *adatszolgáltatás és adathasználat; könyvtárközi kölcsönzés; információkövetítés.*

A térítési díjak bevezetése a nyilvános könyvtárakban országos szinten kiegészítő bevételi forrást jelent, hiszen a rendszer szolgáltatásai sok szálon kapcsolódnak egymáshoz. Számolni kell azonban olyan nemkívánatos következményekkel is, mint például a gyermek és ifjúsági korosztály esetében a felhasználás csökkenése stb. (A bevételek fokozásának elve amúgy is szemben áll az oktatás- és tudománypolitikai célokkal.)

Az adatszolgáltatás, adatbázishasználat, a könyvtárközi kölcsönzés és az információkövetítő szolgálat térítési díjainak megállapítása során – közművelődési és tudományos könyvtárakban egyaránt – figyelembe kell venni a bevezetésükkel járó lehetséges kölcsönhatásokat is.

Kölcsönhatások a térítési díjak és a szolgáltatások között

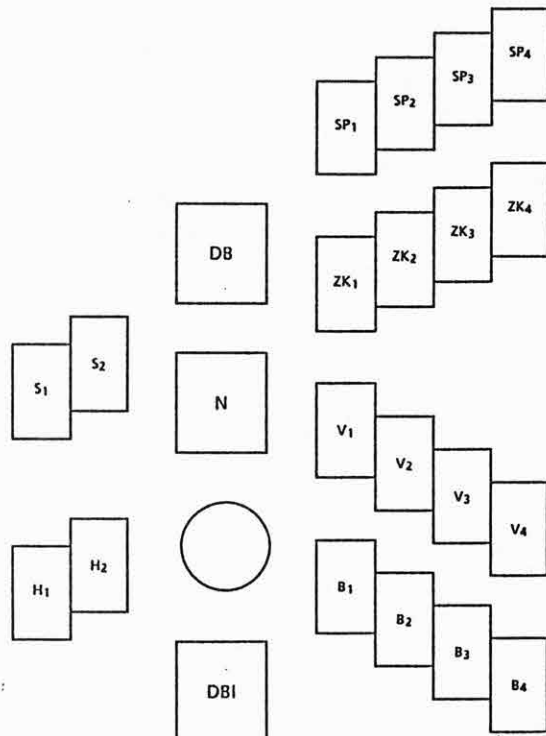
Adatszolgáltatás és adatfelhasználás

A számítógépes feldolgozás előnyei a legszembetűnőbbben a szövetségi központi katalógus kialakításakor mutatkoznak meg. A manuális feldolgozás idején a jelentős könyvtárak céduláikat a helyileg illetékes központba küldték, ahol a beérkezett hatalmas cédulamennyiségből szer-

1. ábra Az NSZK könyvtárügyi struktúrájának sematikus ábrázolása

- B = Tudományos (esetenként közművelődési) könyvtárak
 V = Regionális hálózati központok
 ZK = A két könyvtárközi kölcsönzési régió központi katalógusai
 SP = Az országos gyűjtőköri együttműködésben részt vevő könyvtárak
 DBI = Deutsches Bibliotheksinstitut
 N = Használó
 DB = Deutsche Bibliothek
 H = Adatbázis-szolgáltató
 S = Állami könyvtárak (a két nemzeti könyvtár)

A körben minden esetben a vizsgált tevékenység szerepel

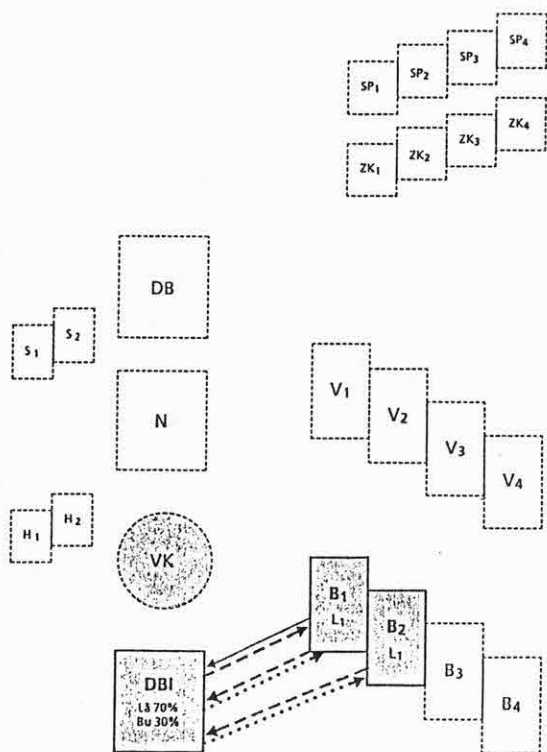

2. ábra
Kapcsolatok a szövetségi gépi központi katalógus esetén

———— Adatok szolgáltatása
 Adatok felhasználása
 - - - - - Térítés

Résztevők: 2 könyvtár (B1, B2)
 DBI

VK = szövetségi gépi központi katalógus
 Bu = szövetség
 L1 = 1. tartomány
 Lă = összes tartomány

kesztették a központi katalógusokat, melyekhez hagyományos hozzáférést biztosítottak. A számítógépes szövetségi katalógusok adatai a résztvevő könyvtárak gépi adatbejelentéseiből táplálkoznak. Ha egy könyvtár saját számítógépes katalógusadatait közvetlenül szállítja a szövetségi központi katalógusnak, térítést kap. A DBI beépíti ezeket az adatokat a központi katalógusokba, melyeket a könyvtárak térítés ellenében vehetnek igénybe.

A hagyományos és a számítógépes feldolgozás költségei elvileg összehasonlíthatók. Az adat-szolgáltató könyvtárnak a hagyományos feldolgozás esetében is viselnie kell a személyzeti és dologi kiadásokat. Gépi feldolgozás esetén a személyzeti költségek kb. ugyanakkorák, de ehhez járulnak még a hardver és szoftver költségek. A szolgáltató tagkönyvtáraknál a gépesítés bevezetése költség- és időkímélő megoldást eredményez.

5. tétel: A számítógépes adatszolgáltatás és -használat bevezetése nem eredményez költségnövekedést. A térítési díj bevezetése a gépesítésre való hivatkozással nem megalapozott.

A 2. ábrán egy leegyszerűsített kapcsolati modell látható a DBI és két tagkönyvtár között. Az ábra érzékelteti, hogy a szövetségi katalógus csak a könyvtárak sokirányú összefogásával készülhet és működhet. A térítési díjak megállapításánál negatív hatású, ha az adatcsere sokirányú kapcsolatait nem veszik figyelembe, különösen akkor, ha a költségek megtérülésére törekednek vagy a bevételek emelését tűzik ki célul.

Az adatcsere kapcsolatok kibővítését figyelhetjük meg a 3. ábrán. Gyakoribb eset, hogy a tagkönyvtár nem közvetlenül a DBI-nek küldi meg a katalógusadatokat, hanem a saját regionális központjába. Ilyenkor a tagkönyvtárak költségei alacsonyabbak, mert a feldolgozást és rendezést a regionális könyvtárban végzik el, így a költségek is ott jelentkeznek. A DBI-ben az adatokat még egyszer feldolgozzák és a regionális könyvtárba küldik, de a költségeket a DBI átvállalja. A Deutsche Bibliothek (DB) bevonásával, amelynek géppel olvasható katalógusadatait a résztvevő könyvtárakban és a központi katalógusokban lehet használni, ismét megváltozik a katalógusköltségek összetétele. (ld. 4. ábra). A modellben szereplő három könyvtár közül az

egyik közvetlenül a DBI-be, kettő a regionális központba küldi az adatait, miközben egyikük igénybe veszi a DB szolgáltatását is. (ld. 5. ábra).

Megfigyelhető, hogy a különböző kapcsolódási módok más-más költségeket jelentenek. A térítési díjak meghatározásánál a költségek ilyen változásaira is tekintettel kell lenni. A három könyvtár adatszolgáltatási költségeit a DBI-nek kellene előteremteni a központi szövetségi katalógusok használati díjaiból. Hozzászámíthatók a rendszer elemeihez további tagkönyvtárak, amelyek költségrészét a fentiek szerint kellene a központi katalógusok költségeibe beszámítani. A DB, a Bayerische Staatsbibliothek és a Staatsbibliothek Preussischer Kulturbeisitz által előállított közös adatokat éppúgy felhasználják a központi katalógusok előállítása során, mint a többi könyvtárét.

6. tétel: A különböző típusú könyvtárak adatszolgáltatásai nyomán keletkező költségek kölcsönös felszámítása a túlméretezett igazgatási apparátus költségeire vezethetők vissza. Kérdéses, hogy a nettó bevételek fedezhetik-e ezeket a felduzadt adminisztratív, igazgatási költségeket.

Áremelési effektus és az általános finanszírozási rend átalakítása

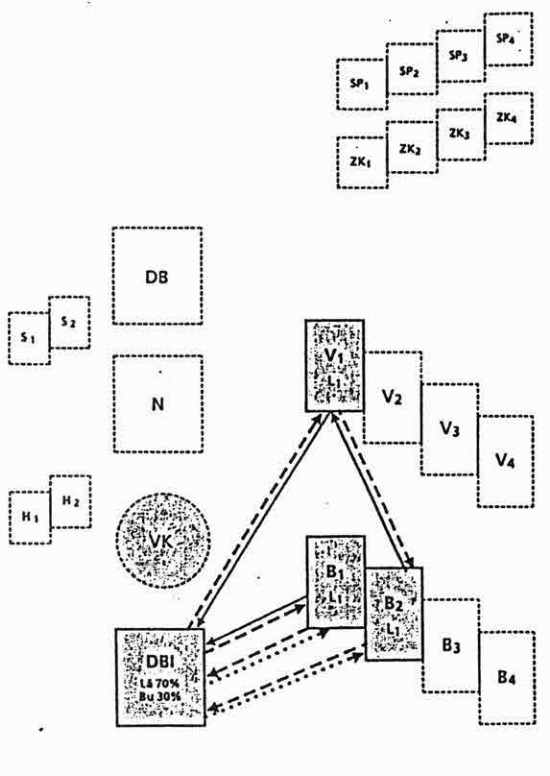
A bevételek fokozására (ti. a növekvő költségek fedezésére) irányuló törekvés nem kívánt következményekkel jár. A költségek megtérülésének kívánalma oda vezet – az 1. ábra szerint –, hogy az 1. sz. könyvtár csak térítés ellenében szállít adatokat a DBI-nek, ugyanakkor a DBI térítést kér a 2.sz. könyvtártól saját adatainak feldolgozásáért és a használatért. Ugyanígy térítést kér a 2.sz. könyvtártól is, amely azonban nem szolgáltat adatokat. Hogy a kölcsönös elszámolási rendben melyik könyvtár jár jobban, az attól függ, miképpen vesz részt az adatszolgáltatásban és az adatok felhasználásában. A kölcsönös elszámolásoknak az a gyakorlata, amelynek a költségek fedezése a célja, a következő folyamat kialakulásával jár: például az 1.sz. könyvtár – költségei növekedésére hivatkozva – 20%-kal emeli az adatszolgáltatási térítési díját a központi katalógusnál. Ez a szövetségnél költségnöveke-

3. ábra
Kapcsolatok a szövetségi gépi központi katalógus esetén

————— Adatok szolgáltatása
 Adatok felhasználása
 - - - - - Térítés

Résztvevők: 2 könyvtár (B1, B2),
 1 regionális központ,
 DBI

VK = szövetségi gépi központi katalógus
 Bu = szövetség
 L1 = 1. tartomány
 Lă = összes tartomány

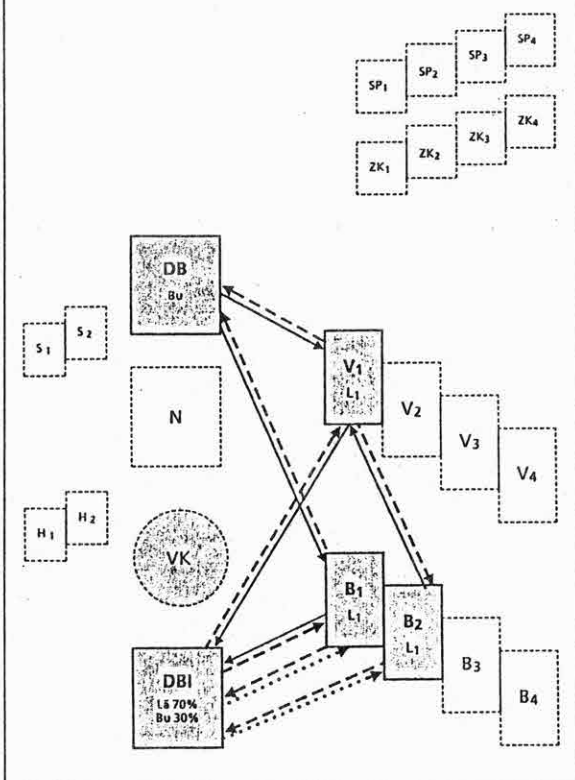

4. ábra
Kapcsolatok a szövetségi gépi központi katalógus esetén

————— Adatok szolgáltatása
 Adatok felhasználása
 - - - - - Térítés

Résztevők: 2 könyvtár (B1, B2)
 1 regionális hálózati központ (V1)
 DB, DBI

VK = szövetségi gépi központi katalógus
 Bu = szövetség
 L1 = 1. tartomány
 Lă = összes tartomány

dést jelent, amit megkísérel továbbhárítani. Ezért a továbbiakban a szövetségi adatszolgáltatásért az 1.sz. könyvtárnak, valamint minden más, a központi katalógusokat használó könyvtárnak 10%-kal magasabb térítési díjat fog felszámolni. Az 1.sz. könyvtár erre további 50%-os áremeléssel válaszol, ami újból kihat a szövetségi katalógus használati díjára. Tehát a kölcsönös és folyamatos áremelések hatványozottan jelentkeznek az egész rendszer számára. Könnyen belátható, hogy a folyamat a bonyolult rendszer igazgatási költségeinek növekedéséből ered.

7. tétel: A rendszerben résztvevő intézmények között pénzcseré folyik anélkül, hogy ebből pénzügyi haszon származna.

Ha a fenntartókat is bevonjuk a térítési követelmények vizsgálatába, további következtetések adódnak. Például a költségfedezeti célzatú számlázások a DBI, az egyetemi, valamint a tartományi könyvtárak közötti pénzügyi kapcsolatként jelennek meg.

Az 1. táblázat ezeket a kapcsolatokat mutatja be. E szerint a DBI fenntartásából 30%-kal részesül a szövetség, 70%-kal a tartományok. A DBI költségvetésének 50%-át kell fizetnie az egyes tartományoknak adott bejelentéseikért, a másik 50%-ot a központi katalógus előállítására fordítja. A DBI-nek fizetett katalógushasználati díjak 10%-a származik a szövetségtől, 90%-a a tartományoktól. A tartományok közötti eltérésekre jellemző, hogy az összegek 1 és 20 egység között ingadoznak. A katalógushasználatból eredő bevételek 30%-át kapja a szövetség, 70%-át a tartományok.

Az adatok fiktívek ugyan, de reális hipotézisen alapulnak. A központi katalógusok finanszírozásából az egyes tartományok eltérő módon részesednek: az 1.sz. például – amely több nagykönyvtárral rendelkezik – sok adatot szolgáltat, viszont alig használta a katalógust – így pénzügyi nyereséget realizál. A 4.sz. tartomány nem szolgáltat adatot, viszont gyakorta használja a központi katalógust, így költségeinek kétharmad részét a katalógus-előállítás viseli.

A használat eltérő volta megváltoztatja a DBI – 100 egységnyi – finanszírozásának az arányait. Az adatszolgáltatás révén a tartományok 50 egységnyi bevételhez jutnak. A szövetség és a tartományok ezt az összeget 30:70 arányban finanszírozzák, így a szövetség 15, a tartományok

35 egységnyi összeget fizetnek. A szövetségi katalógus előállításának költségeiből /50/ a szövetség 10, a tartományok 40 egységgel részesednek.

Összességében a költségfedezeti térítési díjak bevezetése megváltoztatja a finanszírozási arányokat. Ez eredetileg 30/szövetség/ : 70/tartomány/ volt, ami ténylegesen /15+10/ : /35+40/-re, azaz 25:75-re módosult.

8. tétel: A költségfedezeti térítési díjak bevezetése megváltoztatja az eredeti finanszírozási arányokat, mégpedig az egyes résztvevők számára ellenőrizhetetlen módon.

Korlátozott a résztvevő tartományok lehetősége az adatszolgáltatásból eredő bevételek fokozására, mert ez elsősorban az egyes könyvtárak állományától és munkaerő kapacitásától függ. Az egyes tagkönyvtárak viszonylag alacsony szintű finanszírozása rákényszeríti őket az intenzív katalógushasználatra, ami viszont je-

lentős költségnövekedéssel jár. A pénzügyi korlátok miatt néhány könyvtár részvétele az együttműködésben formálissá válik.

9. tétel: A szövetségi katalógus adatszolgáltatásában és -használatában való részvétel – a költségfedezeti térítési díjak bevezetésével – az egyes könyvtárak pénzügyi lehetőségeitől függ.

Könyvtárközi kölcsönzés (A könyvtárközi kölcsönzés és az online forgalom költség-összefüggései)

A dokumentum- és információszolgáltatás rendszerének fontos része a könyvtárközi kölcsönzés. Működése a minden tartományra kötelező 1979. évi rendeleten alapul, amely egyrészt előírja a könyvtári dokumentumok rendelkezésre bocsátásának kötelmét a könyvtárközi kölcsön-

1. táblázat

Változás a közös finanszírozásban a térítési követelések következtében

- A A DBI finanszírozására fordított összegek
 B Adatszolgáltatás
 C A központi katalógus előállításának költségei a DBI-ben
 D A központi katalógus használatáért fizetett térítés
 E A DBI bevételei (= ennyivel csökkennek a DBI finanszírozására fordított összegek)
 S Maradékösszeg, költségrészesedés

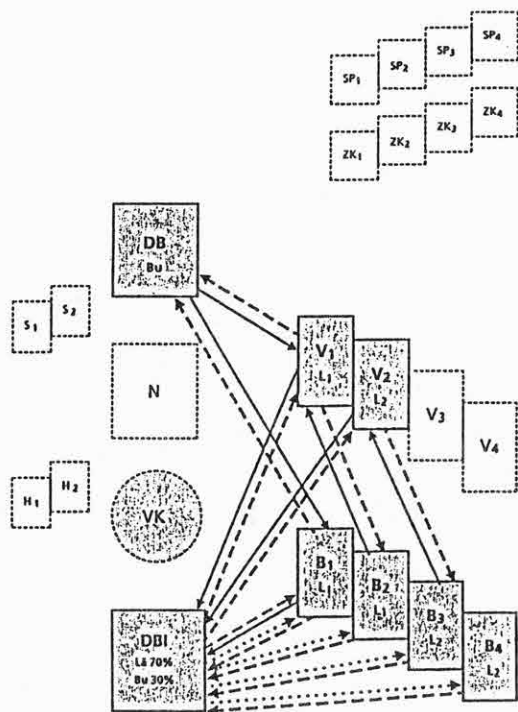
	DBI	Szövet-ség	Tartom-ányok	Egyes tartományok					
				L1	L2	L3	L4	L5	L6-L11
A	+100	-30	-70	-7	-1	-14	-3	-9	-6(-36)
B	-50	0	+50	+14	+3	+8	0	+1	+4(+24)
C	-50								
D	+100	-10	-90	-1	-9	-7	-20	-5	-8(-48)
E	-100	+30	+70	+7	+1	+14	+3	+9	+6(+36)
S	+0	-10	-40	+13	-6	+1	-20	-4	-4(-24)

5. ábra
Kapcsolatok a szövetségi gépi központi katalógus esetén

———— Adatok szolgáltatása
 Adatok felhasználása
 - - - - - Térítés

Résztvevők: 4 könyvtár (B1, B2, B3, B4)
 2 regionális hálózati központ (V1, V2)
 DB, DBI

VK = szövetségi gépi központi katalógus
 Bu = szövetség
 L1, L2 = az egyes tartományok
 Lă = összes tartomány

zés keretében, másrészt tiltja a könyvtárak közötti pénzügyi elszámolást.

A számítógépes kölcsönzési rendszerek bevezetésével törekvés tapasztalható a térítési díjak követelésére. Kérdés, hogy a hagyományos és a számítógépes kölcsönzés költségei közötti különbségek önmagukban indokolják-e a térítési díj bevezetését? A válasz megadásához össze kell hasonlítani a hagyományos központi katalógusok és az online szövetségi katalógusokat használó könyvtárközi kölcsönzés költségeit (ld. 6. és 7. ábra).

Az alapmodell szerint a használó először az 1.sz. könyvtár hagyományos katalógusaiban keres. A könyvtár költségei: anyag- és személyzeti költségek, a helyiség használatával kapcsolatos költségek stb. A használó keresése eredménytelen, ezért megbízást ad az 1.sz. könyvtárnak, szerezze be a keresett művet a könyvtárközi kölcsönzés keretében. A könyvtár kiállítja a kéréslapot, ellenőrzi az adatokat és elküldi a megrendelést az illetékes regionális központi katalógushoz. Az 1.sz. könyvtár itt felmerülő közvetlen költségei: a hagyományos katalogizálás, a bibliográfiai azonosítás költségei, a kéréslappal kapcsolatos ráfordítások. Ha az 1.sz. regionális katalógusban is eredménytelen a keresés, a 2.sz. központi katalógushoz küldik a kéréslapot, a másik tartományba. A folyamat eddigi költségei az 1.sz. könyvtár és az 1.sz. regionális katalógus költségeiből összegződnek. A 2.sz. regionális katalógus hagyományos eljárása nyomán kiderül, hogy a 2.sz. könyvtárban megtalálható a kért mű. Az itt felmerülő költségek: a hagyományos katalógus építése, keresés, a kéréslap kezelésének költsége. A birtokos 2.sz. könyvtár a katalógus alapján kikeresi a kért művet, majd kéréslappal visszaküldi az 1.sz. tartomány könyvtárába. (A rendszerben nem világos, hogy ugyanazon könyvtárközi kölcsönzési régió költségeiből miért kell két tartománynak osztoznia.)

A 2.sz. tartomány költségei: a hagyományos katalógusépítés a 2.sz. könyvtárban és a 2.sz. központi katalógusnál; hagyományos keresés a 2.sz. könyvtárban és a 2.sz. központi katalógusnál.

Ha az 1.sz. könyvtárban van a kért mű, értesíti az olvasót, s kiadja a könyvet. Ebben a fázisban a folyamat lényegileg nem különbözik az online alapú eljárástól.

A modellben az online kapcsolat két könyvtárra korlátozódik, s a folyamatban a két számító-

gépes szövetségi katalógus is szerepet kap. A felhasználó az 1.sz. könyvtár online katalógusában keresi a kívánt művet, s nem találja. Az 1.sz. könyvtár online keres az 1.sz. szövetségi katalógusban, a keresés eredménytelen. A keresés teljes költsége az 1.sz. könyvtár saját online katalógushasználatának költségéből, valamint a szövetségi katalógus keresési költségéből, továbbá az adatátvitel költségéből adódik. Egyidejűleg a szövetségnek is viselnie kell a számítógépes katalógizálás és az adatátvitel költségeinek arányos részét. Az 1.sz. könyvtárnak a továbbiakban a 2.sz. szövetségi katalógusban kell keresnie online módon. A keresés eredménnyel jár: a keresett mű a 2.sz. könyvtárban található. A megrendelést egyszerűen a képernyőn megjelenő adatok alapján, online lehet feladni.

A folyamatban keletkező teljes költség a következő elemekből áll:

- a 2.sz. szövetségi katalógusban végzett online keresés költségei;
- az 1.sz. könyvtárat terhelő adatátviteli költségek;
- az online katalógizálás költségei;
- a 2.sz. szövetségi katalógus adatátviteli költségei;
- az online megrendelés költség-előirányzata a 2.sz. szövetségi katalógusnál.

A 2.sz. könyvtár feladatai a folyamatban: az online megrendelés lehívása, a kért mű előkészítése és expedíálása. Az utolsó két lépés nem különbözik a hagyományos eljárástól, ezért az összehasonlítás elhagyható.

A hagyományos és az online alapon működő könyvtárközi kölcsönzési folyamat összehasonlításából kitűnik, hogy az előbbinél ugyanazok a műveletek többszörösen ismétlődnek, amiből a teljesítés késedelme adódik. Az online keresésnél ugyanezt az eredményt néhány percen belül produkálja az 1.sz. könyvtár, ezért a számítógépes eljárást a költségek szempontjából (is) kedvezőbbnek kell tekintenünk.

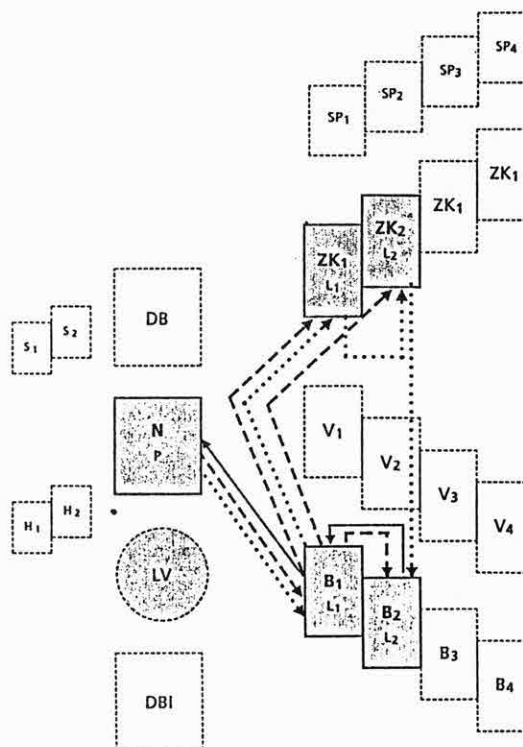
Manapság a könyvtárközi kölcsönzési igények kb. fele közvetlen megrendelésként jelentkezik. A hagyományos rendszerben a megrendelés alapján végzett kölcsönzés költségeit növelik a manuális katalógizálás, a keresés és a kérések kezelésének költségei. Az online megrendelés műveletei az 1.sz. könyvtárban gyorsabban és gazdaságosabban végezhetőek, mint a hagyományos eljárás esetén. Az összehasonlítás sumája: mind a központi katalógusok közbeiktatá-

6. ábra Kapcsolatok a könyvtárközi kölcsönzés esetén (hagyományos könyvtárközi kölcsönzés)

———— Dokumentumszolgáltatás
 Megbízás a lelőhely megállapítására
 - - - - - Térítés

Résztevők : 2 könyvtár (B1, B2)
 2 központi katalógus (ZK1, ZK2)
 használó

LV = könyvtárközi kölcsönzés
 P = egyéni
 L1, L2 = az egyes tartományok

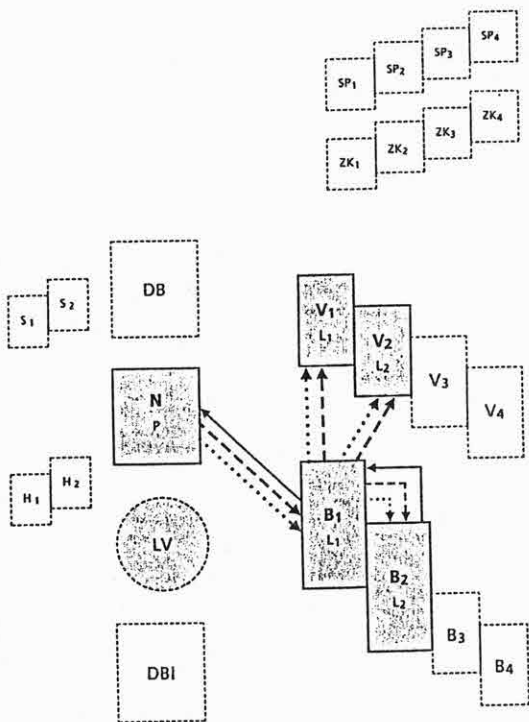

7. ábra
Kapcsolatok a könyvtárközi kölcsönzés
esetén (online könyvtárközi kölcsönzés)

———— Dokumentumszolgáltatás
 Megbízás a lelőhely megállapítására
 - - - - - Térítés

Résztevők : 2 könyvtár (B1, B2)
 2 regionális hálózati központ
 (V1, V2)
 használó

LV = könyvtárközi kölcsönzés
 P = egyéni
 L1, L2 = az egyes tartományok

sa, mind a közvetlen megrendelés esetén az online megoldás előnyösebbnek bizonyul.

10. tétel: Az online alapú könyvtárközi kölcsönzés térítési díja nem lehet magasabb, mint a hagyományos szolgáltatásé, mert hatékonyabb és alacsonyabb költségszintű az utóbbinál.

Az információközvetítés

A könyvtáraknak a dokumentumok rendelkezésre bocsátásával egyenrangú feladata az információk közvetítése. Az utóbbi feladat ellátása megköveteli a szükséges információs eszközök alkalmazását és a korszerű adatfeldolgozás és adattárolás folyamatának szervezését. Az információfelhasználás módját tekintve egyre növekvő különbség érvényesül a hagyományos és a számítógépes megoldások között. A könyvtár által beszerzett hagyományos információs állomány magába foglalja a szakirodalmi és faktografikus keresésekhez szükséges általános és szakbibliográfiai műveket, nyomtatott adat- és címtárakat stb. Ezeket a tájékoztatási segédeszközöket a könyvtár éppúgy bocsátja a használók rendelkezésére, mint a könyvtár állományát, tehát a kívánt információkat a felhasználónak kell kikeresnie és a kapott eredményeket magának kell értékelnie. (Ez alól részben kivételt képeznek a közművelődési könyvtárak.)

A számítógépes feldolgozás révén egyre több információt kínálnak online eléréssel a különböző faktografikus és bibliográfiai adatbázisok. Az így tárolt információkat is a könyvtárak közvetítik, ám a felhasználók egyéni igényei szerint.

11. tétel: Az információk használatra előkészítése és közvetítése a hagyományos és számítógépes eljárás esetén egyaránt a könyvtár feladata; az egyéni értékelés és hasznosítás a felhasználó dolga.

A hagyományos információkeresés költségei közül a könyvtár viseli az információs eszközök beszerzésének és feldolgozásának költségeit, a felhasználó pedig az egyéni keresés ráfordítását vállalja. Az online használat esetén megváltoznak az információelőállítás költségei. A könyvtár az adatközpontból lehívott információkat – a fel-

használó kívánsága szerint – rendezzi, listázza, elvégezvén azt a munkát, amely a hagyományos rendszerben a használó feladata lenne. Így a könyvtár nemcsak az információs eszközöket bocsátja a használó rendelkezésére, hanem elvégzi a szakszerű keresést az adatbázisokban, és egyénített produktumot ad a felhasználónak. Az adatbázisok használati díja összehasonlítható a hagyományos információs eszközök beszerzésének költségeivel, – amelyek a könyvtárat terhelik –, valamint a használót terhelő egyéni kiértékelés és rendezés ráfordításaival.

A hagyományos kereséssel ellentétben az online technikánál a használónak szüksége van a könyvtáros, információs szakember segítségére.

12. tétel: *Az online adatbázisok használata az információközvetítésben megváltoztatja a ráfordítások megosztását a könyvtár és a használó között.*

Az online adatbázis-használat a könyvtárban a korábbinál magasabb személyzeti kiadásokkal jár, s növeli az információközvetítés, rendezés költségeit.

13. tétel: *Az adatbázisok online használatával a felhasználó ráfordításai csökkennek, a könyvtárai növekednek.*

Hagyományos információközvetítésnél az információs eszközöket a könyvtár térítésmentesen bocsátja a használó rendelkezésére. Az online információközvetítésnél a könyvtárnak biztosítania kell a keresés hardver és szoftver feltételeit. Ezekkel a kiadásokkal áll szemben a hagyományos információs eszközök beszerzésének költsége. A könyvtárnak nem kell tehát egy gépi keresés teljes költségét átvállalnia, csak azt a részt, amelyet a hagyományos információkeresésnél viselt volna.

14. tétel: *A ráfordítások elmozdulása nem igazolja azt a feltételezést, hogy egy keresés teljes költségét vagy a könyvtárnak, vagy a felhasználónak kellene viselnie.*

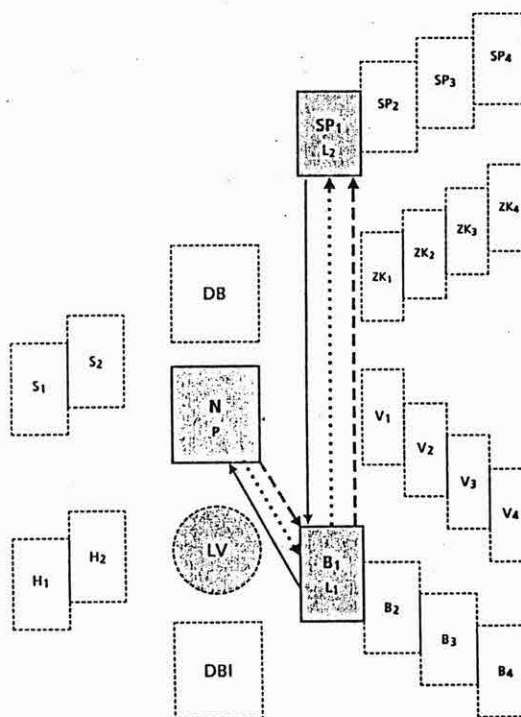
A könyvtárat terheli az a költségrész, amely a minden olvasónak biztosított szolgálat kialakításával jár. Az adatbázisok használatával fellépő keresési, szelektálási költségeket át lehet hárítani a használóra.

8. ábra
Kapcsolatok a könyvtárközi kölcsönzés
esetén
Közvetlen rendelés a könyvtárközi
kölcsönzés során (hagyományosan és online)

———— Dokumentumszolgáltatás
 Megbízás a lelőhely megállapítására
 - - - - - Térítés

Résztevők : 1könyvtár (B1)
 1gyűjtőköri együttműködésben részt vevő könyvtár
 használó

LV = könyvtárközi kölcsönzés
 P = egyéni
 L1, L2 = egyes tartományok

15. tétel: *Az online információközvetítés költségeit meg kell osztani a könyvtár és a felhasználó között.*

A fenti elveket nem lehet minden további nélkül alkalmazni a CD-ROM használatra, mert az optikai adattárolók elvileg éppolyan információs eszközök, mint a nyomtatott bibliográfiák és egyéb hagyományos információs segédeszközök, amelyeket a könyvtárnak minden használó számára biztosítani kell.

16. tétel: *Ha a könyvtár – a technikai megvalósítástól függetlenül – nem vállalja az információk egyénre szabott használatát, nem követelheti a használatot a költségek egy részének átvállalását.*

Az információközvetítés hagyományos és számítógépes módszereinek összehasonlítása azt mutatja, hogy a könyvtárnak csak korlátozott lehetősége van a költségek egy részének áthárítására.

A kutatási jelentés bevezetőjében az adatszolgáltatás és -használat, a könyvtárközi kölcsönzés és az információközvetítés térítési díjával kapcsolatosan felmerült két kérdésre a következő válasz adódik:

- ▶ a korszerű információs technika honosítása a teljesítőképesség növelését eredményezte, s önmagában nem alap a térítési díj bevezetésére;
- ▶ az országos együttműködés jelenlegi rendszerében a bevételek fokozására nem megfelelő eszköz a térítési díj bevezetése. A pótlólagos bevételek realizálásának célja emelése általában nem jár eredménnyel.

A térítés díj mint a szabályozás eszköze

A térítési díj elvileg befolyásolhatja a fejlődést és a viszonyokat az előző fejezetben leírtak szerint, továbbá megakadályozhatja a nemkívánatos szolgáltatások kialakulását.

Ahhoz, hogy a térítési díj szabályozó eszközzé váljék, az árak piaci funkciókat kell betöltenie: úgy kell szabályoznia a keresletet és a kínálatot, hogy mind az eladók, mind a vevők számára viszonylag állandó keretfeltételek mellett garantálja a gazdaságilag optimális eredményt. Az árak ott fejtenek ki szabályozó erőt, ahol piaci

viszonyok érvényesülnek. Ez csak néhány esetben van így, pl. amikor a könyvtár vevőként vagy eladóként lép fel. A könyvtár többnyire monopol helyzetet élvez, ugyanis az esetek többségében csak ez az intézmény képes a kívánt információt szolgáltatni. Néhány esetben oktatáspolitikai elvek tiltják a térítési díj szedését. Az "információs piac", mint egység, ahol a könyvtárak mellett magán eladók is fellépnek és egymással konkurenciaharcot folytatnak, ma még nem működik. Különböző részpiacok vannak, más-más célokkal, az információfeldolgozás és közvetítés különböző módjait és minőségét kínálják, ezek azonban túlnyomórészt nem konkurencia, hanem komplexer viszonyban vannak egymással.

Ha nem a piaci áraknak kívánunk szabályozó szerepet biztosítani, viszont a pénzmozgással mégis szabályozó hatást kívánunk elérni, úgy térítési díjat kell bevezetni. Ez esetben dönteni kell a díjak mértékéről és fokozatairól. A térítés csak abban az esetben fejthet ki szabályozó hatást, ha mértéke fiktív, kvázi piaci ár.

A térítés meghatározása előtt a következő kérdésekre kell választ adni: milyen célt kell elérni, mely okok miatt nem következett be eddig a kívánt cél; a térítési díj teljes mértékben megfelelő szabályozó eszköznek tekinthető-e a kívánt cél eléréséhez; adott esetben milyen mértéke és struktúrája legyen a térítési díjnak; milyen konfliktusok várhatók a célok meghatározása során a térítési díj bevezetésével; a szabályozó hatás nyomán milyen költségek lépnek fel és milyen viszonylatban várhatók eredmények?

A lehetséges szabályozási problémákat a tanulmány a három szolgáltatás-típus szerint vizsgálja.

Központi adatszolgáltatás és adathasználat

A regionális és szövetségi központi katalógusok előállítását osztott katalogizálással történik. Ennek során biztosítani kell, hogy az ország különböző könyvtáraiban lévő adatokat minél többen használják, a feldolgozott adatok a lehető leggyorsabban jussanak a felhasználóhoz.

A fenti célok a következő követelményeket támasztják a rendszerrel szemben: az igénybevétel során az együttműködés résztvevői elsőbbséget kell hogy élvezzenek; a társult könyvtárak egy részének először a saját állományát kell ka-

talogizálnia ahhoz, hogy végül saját munkaráfordítás nélkül átvehesse a többi könyvtár anyagát; egyelőre nem lehet a központi feldolgozó rendszerrel szemben túlzott minőségi követelményeket támasztani. Erre akkor kerülhet sor, ha a munkaeót ott foglalkoztatják, ahol a rendszerben a legnagyobb hatásfokkal működtethető.

Ha például az egyik résztvevő felemeli az adatszállítási díjat, ezzel a többi arra sarkallja, hogy a feldolgozást maga végezze el – nem ismervén el jogosnak a ráfordítások növelését – ahelyett, hogy várna egy másik résztvevő kedvezőbb adatszállítására.

Kívánatos lenne a szövetségi rendszerben szabványosított követelmények érvényesítése, s pl. ennek keretében térítési díjjal elismerni a fejlesztési többlet-ráfordításokat. Amennyiben az egyes résztvevők külön-külön kívánnak szabályozó hatást elérni térítési díjaink változtatásával, úgy eltávolodnak a kívánatos rendszer-optimumtól. A rendszerelvűség érvényesítése mellett a térítések egész skálája alakítható ki, amelyek flexibilisek, vagyis képesek reagálni a keretfeltételek változásaira.

17. tétel: A központi katalógizálás és katalógushasználat térítési díjai abban az esetben fejthetnek ki szabályozó hatást, ha meghatározzák az elérendő célt, prognosztizálják a mellékhatásokat, vizsgálat alá vetik a térítési díjak struktúráját, a keretfeltételek változásainak függvényében, elemzik a térítési díjak korábbi bevezetésének, emelésének, elszámolásának rendjét.

Könyvtárközi kölcsönzés

Egy gyakran hangoztatott vélemény szerint a térítési díj a "nem kívánatos" megrendelések volumenét hivatott visszaszorítani. A könyvtárközi kölcsönzést mindig olyan esetben veszik igénybe, amikor a felhasználói igény nem elégíthető ki; erre szolgál a dokumentumok rendelkezésre bocsátásának országos rendszere. Ha a dokumentumok kölcsönzése helyben térítésmentes, nem látható be, hogy ugyanennek a szolgáltatásnak az igénybevétele miért jár térítés fizetésével, ha könyvtárköziben elégítik ki. Ebben az esetben a felhasználónak nincs alternatívája; egyszerűen

le kell mondania a szükséges információról, ha a térítési díjat túl magasnak találja. Nem állíthatjuk, hogy a térítési díj szétválasztja a "fontos" igényeket a "kevésbé fontos"-tól. Ez akkor lenne igaz, ha minden felhasználó azonos vásárlóerővel rendelkezne. (A tehetősebb rétegek a relatíve nem fontos anyagot is megrendelik, a szegényebbeknek le kell mondania a viszonylag fontosról is.)

A "szükségtelen" megrendelések a rendszer logikája szerint ott lépnek fel, ahol a helyi könyvtárban meg kellene lennie egy bizonyos dokumentumnak, ám – anyagi eszközök hiányában vagy hibás beszerzési politika következtében – mégis meg.

A felhasználónak így térítés fejében megrendelést kell feladnia, ami által kétszeresen károsodik a rendszerben, mert az irodalom nem áll rendelkezésre helyben, noha ezt elvárta volna, a hiányt kell finanszíroznia, pedig ennek sem keletkezésére, sem kialakulására nem lehetett befolyása.

E témához kapcsolódik a DFG által kialakított országos gyűjteményi rendszer működése, amely a térítésmentes könyvtárközi kölcsönzésre apellál. A térítés bevezetése, illetve emelése – a felsőoktatásnak adott pótlólagos pénzeszközök nélkül – a könyvtárközi kölcsönzést működésképtelenné teszi. Mindez veszélybe sodorja a gyűjteményi rendszer működésének folyamatosságát.

18. tétel: A ráfordításokra alapozott térítési díjak bevezetése nem éri el a kívánt hatást; összességében csökkenti a könyvtárközi kölcsönzés volumenét.

Információközvetítés

A korszerű technikai eszközökkel megvalósított információközvetítési eljárások lehetővé teszik azokat az egyénre szabott szolgáltatásokat, amelyeket korábban a manuális rendszerek ingyenes szolgáltatásai nem biztosítottak.

A szabályozó funkció abban az esetben érvényesülhet, ha a felhasználónak választási lehetősége van, úm. a szükséges információt elérheti a hagyományos információs eszközök segítségével vagy igényét online kereséssel elégítheti ki.

A felhasználó érdeke tehát azt diktálja, hogy kereséseit az adatbankokból olyan esetekre kor-

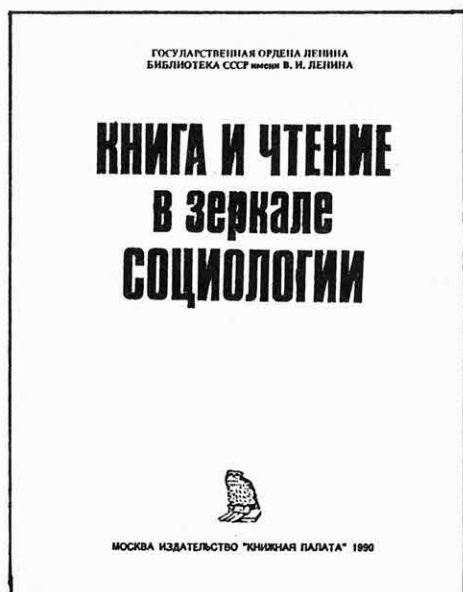
látozza, amikor az online felhasználás különleges értéket ad. A térítési díj ebben az esetben tölti be szabályozó szerepét.

A szabályozó funkció érvényesülését elismerve, a térítés mértékét rendszeresen ellenőrizni kell. Ha az emelés célja a nemkívánatos felhasználás megakadályozása, úgy védőtarifákat célszerű bevezetni. A térítés, mint szabályozó eszköz nemcsak a könyvtárak tevékenységét befolyásolja, de hatással van a fenntartók feladataira és bevételeik alakulására is.

19. tétel: A térítési díjak bevezetése nem kívánt és előre nem látott hatásokat fejt ki a dokumentumellátás országos rendszerében, s mindez az egész rendszer függőségi viszonyait befolyásolja.

20. tétel: Ha bizonyos fejlesztési irányok szabályozására kizárólag a térítések szolgálnak, fennáll az a veszély, hogy a bevételek fokozásának igénye előtérbe kerül. Ez oda vezethet, hogy abban az esetben is térítési díjat emelnek, ha annak kiváltó oka már nem is létezik.

Cholnoky Győző

Kniga i čtenie v zerkale sociologii / sost. V.D. Stel'mah, N.K. Lobačev. - Moskva : Knižnaâ palata, 1990. - 207 p.

Szovjet könyv- és olvasásszociológia – immár ideológikus kóvedek nélkül

Akit érdekelt az ún. "puha tudományok", köztük a könyvtártudomány, a könyv- és olvasásszociológia szovjet szakirodalmá, előbb-utóbb – félig tudatosan, félig öntudatlanul – külön metódikát dolgozott ki magának tanulmányozásához.

Ez a metodika első lépésben a filológiai apparátus tüzetes szemléljét írta elő. Nevezetesen azt nézte meg az ember, hogy a kíváncsiságát felkeltő opus – konkrét témájától függetlenül – hány *Lenin* és (közelebbi szakmánk esetén) *Krupskaâ* tételt tartalmaz, aztán hány párthatározatot és -kongresszusit, illetve hányadik lábjegyzeténél-hivatkozásánál tűnnek fel a témában illetékes szerzők és címek.